

DEMOCRATIA, O LUNGĂ BĂTĂLIE

Acad. **Gheorghe DUCA**,
președintele AȘM

DEMOCRACY, A LONG BATTLE

In retrospect, the experience of the two decades of transition from Soviet dictatorship to modern democracy regime fully confirms the truth that alongside with the objective necessity of the extensive consolidation and assertion of the civil society, it is required to limit the monopoly power of the managers and politicians, by delegating a significant responsibility to local levels (territorial and labor communities), the expansion of pluralism in public life and democratization of institutions.

Last but not least, based of the experience of the Republic of Moldova, we should acknowledge that democracy is nothing but a long battle, and its existence remains fragile, reversible, corruptible, especially in societies where public and private freedoms are recent ones.

-Stimați participanți la Conferință,
drați colegi!

Acum două decenii, la 27 august 1991, după ce Marea Adunare Națională de la Chișinău – cu votul a circa 800 de mii de reprezentanți ai tuturor raioanelor și orașelor Republicii Moldova – a cerut deputaților poporului adoptarea Declarației de Independență, Parlamentul Republicii Moldova, întrunit în ședință extraordinară și constatând că „a sosit ceasul cel mare al săvârșirii unui act de justiție”, a proclamat „în virtutea dreptului popoarelor la autodeterminare (...) și în fața întregii lumi” independența statului Republica Moldova.

Declarația de Independență a fost adoptată prin votul nominal și unanim al celor 278 de deputați, prezenți, la 27 august 1991, în sala de ședințe a organului legislativ suprem. Reamintesc alineatul-cheie al Declarației de Independență: „Republica Moldova este un stat suveran, independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul, fără niciun amestec din afară, în conformitate cu idealurile și năzuințele sfinte ale poporului în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale”.

Actul istoric din 27 august 1991 a pus capăt ocupației sovietice de aproape o jumătate de secol în acest teritoriu al Moldovei de Est, impulsionând decisiv constituirea unui stat suveran, independent și democratic, subiect deplin al dreptului internațional. Dacă citim și recitim cu luare-aminte Declarația

de Independență, constatăm că acest „certificat de naștere al Republicii Moldova” validează clar două mari adevăruri științifice și istorice, pe care unii se prefac a nu le observa nici astăzi: identitatea românească a populației majoritare a republicii și vocația eminentă europeană a acestui popor.

Prin urmare, Declarația de Independență stabilea clar și ferm traiectoria, vectorul, direcția de dezvoltare a tânărului stat apărut pe harta lumii – cea de reîntoarcere la familia popoarelor europene cu identitatea noastră adevărată, nu cea falsificată de Stalin și urmașii săi. Dacă toți politicienii ar fi respectat cu sfințenie și întocmai litera și spiritul Declarației de Independență, scrisă în baza adevărului istoric și științific, astăzi am fi fost un stat prosper în cadrul Uniunii Europene, asemenea țărilor baltice, cu o economie performantă, uniți în suflet și-n get și fără speculații politice de ordin identitar – la capitolul limbă și istorie – care ne fac faimă proastă și chiar rușinoasă în lume. Consider că măcar acum, după 20 de ani, clasa politică din Republica Moldova trebuie să învețe lecțiile dramatice ale trecutului, să fie solidară, cumpătată, înțeleaptă, clarvăzătoare, cu demnitate și dragoste de acest popor, pentru a ne putea atinge idealurile de libertate, unitate națională și bunăstare râvnite sub aproape 200 de ani de ocupație străină.

În virtutea unor circumstanțe obiective și, în egală măsură, subiective, tranziția spre „procesele ireversibile... de democratizare, de afirmare a libertății, independenței și unității naționale, de edificare a statelor de drept și de trecere la economia de piață” s-a dovedit a fi de o durată mult mai mare și mult mai complicată decât au sperat la începuturi promotorii Mișcării de Renaștere și Eliberare Națională.

Astfel, cu toate că puciul de la Moscova dintre 19-21 august 1991 a eșuat, liderii separatiști de peste Nistru, protejați de forțele armate sovietice, au continuat să acționeze împotriva Independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova, declanșând la 2 martie 1992 – zi în care Republica Moldova era admisă cu drepturi depline în Organizația Națiunilor Unite – „un conflict sângeros și absurd, dar diabolic regizat”, precum îl aprecia primul Președinte al Republicii Moldova, dl Mircea Snegur. Acapararea fâșiei de teritoriu din stânga Nistrului, care constituie 12 la sută din suprafața Republicii Moldova, de către forțele separatiste, a redus substanțial potențialul economic național, devenind o piedică serioasă în calea reformelor democratice inițiate la începutul anilor nouăzeci.

Pe parcursul celor aproape două decenii de la războiul de pe Nistru, au fost examinate, practic,

toate variantele posibile de soluționare a acestui conflict, Republica Moldova fiind dispusă să examineze și în continuare orice propunere rezonabilă de rezolvare a dureroasei probleme, inclusiv în formatul „5+2”, cu condiția păstrării Independenței, Suveranității și Integrității sale teritoriale.

Anii ce s-au scurs de la proclamarea Independenței Republicii Moldova au fost marcați de aplicarea unor reforme politice și social-economice – adevărat că într-un ritm foarte lent – întemeiate pe valorile democrației moderne și ale pieței libere, pe principii menite să asigure libertatea, securitatea și bunăstarea cetățenilor Republicii Moldova.

Dificultatea majoră pe care a avut-o și o are de învins în continuare Republica Moldova derivă din faptul că trebuie să facă față concomitent unor solicitări multiple:

a) pe de o parte, să opereze o schimbare de sistem politic și social, o tranziție internă dificilă și complexă prin care să-și consolideze noile instituții democratice, să se adapteze la rigorile economiei de piață și, totodată, să se modernizeze în toate dimensiunile lor structurale;

b) pe de altă parte, să recupereze, prin eforturi și costuri deosebite, întârzierile economice, tehnologice și de civilizație, acumulate în decursul unor decenii și chiar secole;

c) în fine, să-și ajusteze structurile interne pentru a deveni compatibile cu actualele structuri europene, îndeplinind astfel criteriile și standardele cerute în vederea integrării competitive în aceste structuri.

Schimbarea și, respectiv, tranziția cuprind, așadar, toate componentele și dimensiunile societății: sistemul politic și cel economic, instituțiile, relațiile sociale, organismele societății civile, formele de organizare, modul de viață și mentalitățile.

Indiscutabil, cel mai complex proces al tranziției – reforma economică – rămâne a fi placa turnantă a schimbării de sistem. Perioada parcursă de la economia bazată pe proprietate de stat, centralizare excesivă și planificare rigidă confirmă adevărul, subliniat de mai mulți experți în materie, că rolul condițiilor inițiale în explicarea performanțelor economico-sociale diferite este minor, acestea din urmă fiind rezultatul calității diferite a politicilor generale și a celor sectoriale. Altfel spus, cu cât reformele sunt mai cuprinzătoare și mai rapid implementate, cu atât performanțele creșterii economice sunt mai consistente.

Totodată, experiența perioadei de tranziție arată că transformarea economiei centralizate, de comandă, în economie de piață modernă reprezintă un proces de durată, mai complex decât cel privind schimbarea sistemului politic și instituțional. Or, anume în acest domeniu au fost orientate acțiunile

întreprinse pe parcursul întregii perioade de după 1991, acțiuni care urmăreau mai degrabă să favorizeze o anumită opțiune ideologică decât să ofere anumite soluții. În urma subordonării politicii sociale unor opțiuni ideologice stricte sau unor exigențe economice inventate, costurile sociale ale tranziției ambigue spre democrație și economia de piață s-au dovedit a fi extrem de mari, incluzând reducerea resurselor rezervate pentru educație, cercetare și sănătate publică, creșterea bruscă a discordanței între venituri, amplificarea sărăciei, creșterea corupției și crimei organizate.

Degradarea progresivă a calității vieții și a nivelului de trai s-au repercutat direct asupra demografiei Republicii Moldova, modificându-i considerabil starea de până la 1991. Astfel, începând cu 1991, s-a înregistrat o reducere continuă a populației (de la 4 366 300 locuitori în ianuarie 1991 la circa 4 milioane în prezent), depopularea fiind cauzată de rata nașterilor în continuă descreștere și amploarea emigrației sau exodului, cifra ajungând până la 600 000 de persoane în statistici oficiale și circa 1 milion de moldoveni – în statistici neoficiale.

Desincronizarea dintre schimbările politice și cele social-economice a constituit și continuă să rămână sursa celor mai semnificative și grave tensiuni în societate. Cetățenii au constatat că extinderea libertăților politice, garantate de noile instituții ale democrației, au o semnificație redusă în condițiile noilor constrângeri economice, iar așteptările sociale, mult amplificate în primele faze ale tranziției, au fost contrazise, în numeroase cazuri, de rezultatele practice ale pseudoreformelor economice.

Onerată asistență,

în condițiile unei fluctuații constante a vieții politice interne, un rol important în clarificarea aspectelor esențiale ale dosarului identitar din Republica Moldova pe tot parcursul acestor ani de Independență a revenit Academiei de Științe, în calitatea acesteia de cel mai înalt for științific al țării, cu statut autonom și funcționând în baza principiilor autoadministrării.

Astfel, în conformitate cu prevederile Declarației de Independență și răspunzând solicitării Parlamentului Republicii Moldova privind istoria, precum și limba vorbită de societatea noastră, Prezidiul Academiei de Științe a Moldovei a concluzionat în unanimitate că „limba literară (înainte de toate cea scrisă), utilizată în Republica Moldova, ca și cea în care au scris toți înaintașii noștri, este limba română”, propunând Parlamentului ca articolul 13 din Constituție să fie revăzut în conformitate cu adevărul științific și anume: „Limba de stat (oficială) a Republicii Moldova este limba română” (1994).

În contextul contribuției la soluționarea aceluiași dosar identitar se înscrie și Hotărârea Adunării Generale a Academiei de Științe a Moldovei cu privire la studierea, predarea și însușirea istoriei noastre naționale ca parte a istoriei generale a românilor (2003) sau, mai recent, Hotărârea cu privire la semnificația zilei de 28 iunie 1940 (6 iulie 2010).

Având în vedere complexitatea problemelor cu care se confruntă societatea noastră, comunitatea academică din Republica Moldova a fost și rămâne a fi de părerea că fără asumarea plenară a adevărului istoric este imposibilă edificarea unei societăți europene moderne.

O contribuție esențială a Academiei de Științe a Moldovei la soluționarea aceluiași dosar identitar, aflat încă pe rol, va fi elaborarea de către un colectiv de cercetători din cadrul Institutului de Istorie, Stat și Drept al AȘM, a sintezei „Republica Moldova: istorie și contemporaneitate”, prin care vor fi aduse la cunoștința opiniei publice naționale, europene și internaționale modificările semnificative produse în istoriografia națională de la proclamarea Independenței Republicii Moldova încoace, precum și noile modalități de abordare a celor mai actuale și stringente probleme de istorie contemporană.

Stimați participanți la Conferință,

la o privire retrospectivă, experiența celor două decenii de tranziție de la dictatura sovietică la re-

gimul democrației moderne confirmă integral adevărul că „niciun model și nicio rețetă nu pot fi aplicate tuturor țărilor în mod automat. Dimpotrivă, se pune problema favorizării unei democratizări care să țină cont de caracterul unic al fiecărei societăți”. Un alt adevăr învederat de experiența aceleiași perioade constă în faptul că simultan cu necesitatea obiectivă a consolidării și afirmării plene a societății civile, se cere limitarea monopolului de putere al păturii de manageri și politicieni, prin delegarea unei considerabile responsabilități nivelurilor locale (colectivităților de muncă și teritoriale), extinderea pluralismului în viața publică și democratizarea instituțiilor.

În fine, dar nu și în ultimul rând, în baza experienței acumulate în Republica Moldova trebuie să admitem că democrația nu este altceva decât o lungă bătălie, iar existența ei rămâne fragilă, reversibilă, coruptibilă, mai ales în societățile în care libertățile publice și cele private sunt de dată recentă.

Vă felicit cu ocazia celei de-a 20-a aniversări a Zilei Independenței Republicii Moldova – de fiecare dintre noi depinde cât de puternică va fi aceasta! – și doresc succes lucrărilor Conferinței de astăzi dedicată reușitelor și problemelor cu care se confruntă statul Republica Moldova.

Discurs ținut în deschiderea Conferinței științifice „20 de ani de la proclamarea Independenței Republicii Moldova”, 24 august 2011

Nina Arbore. *Sfinții Împărați Constantin și Elena*. 1936–1937. Icoana de hram, luneta portalului de la intrare, mozaic. Biserica Sfinții Împărați Constantin și Elena, Constanța